

Experience of Spirituality in Teachers: A Phenomenological Study*

Dhammananthika Janesawang**

Dusadee Yoelao***

Pagorn Singsuriya****

Niyada Chitcharas*****

Received: October, 2011 Accepted: December, 2011

Abstract

This research had two main objectives: 1) to describe and narrate the experience of spirituality in teachers who received awards from the ideological and spiritual teacher project and 2) to understand the process of development of spirituality among teachers who were awarded. This was a phenomenology study using the Empirical existential-phenomenology of Amedeo Giorgi. Key Informants in this study were 3 teachers who are in service teachers and received awards by the Office of Basic Education for being ideological and spiritual teacher. The method used was purposive sampling. In addition, 15 secondary key informants were selected for interviewing with a view to support information.

The study results showed core structure, which is the essence of the experience of teacher spirituality included of 3 stages: 1) The development of teacher spirituality is related to the development of five themes, including a model of teacher spirituality, incentives to enter teaching, experience in coping and facing difficult conditions in life, relationship between teacher and pupil, and basic psychological features. 2) Being a teacher who has spirituality is an emerging of the mental state and behavior of spirituality within the person himself. The meaning of “Being a spiritual teacher” includes awareness of being a teacher and practice as a teacher with the goal of working for children, and treat them with love and compassion. 3) The sustaining of teacher spirituality is founded to be composed of happiness and pride, relationship between teacher and pupil, and faith on individuals who believe in the value of the homeland.

Keywords: spiritual teachers’ experience, teacher spiritual, the spiritual development process, phenomenology

---

*Dissertation for the Doctor of Philosophy Degree in Applied Behavioral Science Research

**Graduate Student, Doctoral degree in Applied Behavioral Science Research, Srinakharinwirot University

***Association professor in Behavioral Science Research Institute, Srinakharinwirot University

****Assistance Professor in Faculty of Social Science and Humanities, Mahidol University

*****Lecturer in Faculty of Humanities, Srinakharinwirot University

ประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยา*

ธรรมนันท์กา แจ้งสว่าง**

ดุชฎี โยเหลา***

ปกรณ์ สິงห์สุริยา****

นิยะดา จิตต์จรัส*****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพรรณนาและบรรยายประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู และเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู เป็นการศึกษาโดยใช้แนวคิดปรากฏการณ์วิทยา และได้ประยุกต์แนวทาง การวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบปรากฏการณ์ วิทยา-อรรถิภาวะเชิงประจักษ์ตามแนวของ Amedeo Giorgi ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ข้าราชการครูในสายสอนที่ได้รางวัล ในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน ผู้ให้ข้อมูลรอง จำนวน 15 คน ผลจากการศึกษาพบว่า โครงสร้างอันเป็นแก่นสาระของประสบการณ์ ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบ 3 ช่วง ได้แก่ 1) ช่วงการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณ ความเป็นครู คือ ระยะเวลาที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครูไปสู่สภาวะทางจิต และพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งจากผลของการศึกษาพบมูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา สู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียกว่า ส่วนเสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 5 ประเด็น ได้แก่ การมีตัวแบบจิตวิญญาณ แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู มีประสบการณ์ในการเผชิญและพบเห็น สภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา 2) ช่วงการเป็นครูผู้มี จิตวิญญาณความเป็นครู คือ การเกิดสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูขึ้น ภายใต้นับบุคคล แสดงให้เห็นถึงความหมายของ “การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ซึ่งประกอบด้วยการที่ บุคคลมีความตระหนักรู้ในความเป็นครู ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการ ปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา 3) ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะเวลาที่ สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูคงอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งจากผลของการศึกษาพบ มูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เรียกว่า ส่วนที่ช่วยค้ำจุนการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู 4 ประเด็น ได้แก่ ความสุข ความภาคภูมิใจ ความผูกพัน ระหว่างครูกับศิษย์และศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

คำสำคัญ: ประสบการณ์ของครูผู้มีจิตวิญญาณ จิตวิญญาณครู กระบวนการพัฒนาความเป็นครู การศึกษาเชิง ปรากฏการณ์วิทยา

* ปริญญาโท สาขาวิชาจิตวิทยาการปรึกษา (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์) สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

** นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาการศึกษาวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

*** รองศาสตราจารย์ ประจำสถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

**** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

***** อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน จากสังคมที่เคยให้คุณค่ากับสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเปลี่ยนเป็นสังคมที่ให้ความสำคัญกับวัตถุสิ่งของ นอกกายมากกว่าจิตใจ ก่อปัญหาต่างๆ ตามมามากมาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปัญหาด้านจิตใจ การเจ็บป่วยทางจิต ความเครียดความทุกข์ และโรคภัยต่างๆ โกลด์ซอผกา (2542) ได้เสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาสภาพวิกฤตที่เกิดขึ้นว่า ต้องเริ่มต้นจากการปฏิวัติภายในจิตวิญญาณ (Spiritual Revolution) ของบุคคลก่อน ซึ่งประเวศ วะสี (2547) ได้อธิบายถึงการปฏิวัติทางจิตวิญญาณว่า จะต้องสร้างมิติทางจิตวิญญาณขึ้นมาให้เกิดความสมบูรณ์ในตัวบุคคล ทั้งประสบการณ์ กิจกรรมการทำงาน และการเรียนรู้ โยงกลับเข้าสู่การพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้ดียิ่งขึ้น และการช่วยสนับสนุนให้บุคคลนำเอาความสามารถนั้นออกมาใช้ในการแก้ไขฟื้นฟูระบบสังคมให้มีความสมดุล เพื่อเยียวยาสังคมและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นการพัฒนาที่แท้จริง ดังนั้นจิตวิญญาณจึงมีความสำคัญและเชื่อมโยงกับการพัฒนามนุษย์ สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก

ปัจจุบันมีความตื่นตัวในการศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณ ทั้งในลักษณะของความเป็นวิชาการและการปฏิบัติ โดยมองว่าเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหในสังคมได้ องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ได้บรรจุคำว่า Spiritual ไว้เป็นมิติหนึ่งขององค์รวมของชีวิต ซึ่งในเวลาต่อมาในประเทศไทยได้มีการนำคำนี้มาใช้และมีความตื่นตัวในการศึกษาจิตวิญญาณซึ่งถือเป็นมิติหนึ่งของบุคคล พาริดา อิบราฮิม (2534) ได้อธิบายว่า จิตวิญญาณเป็นมิติที่ควบคุมหน้าที่และการทำงานของบุคคลให้ประสบความสำเร็จและมีความสุข คือ มิติในส่วนจิตวิญญาณ คนที่มีพัฒนาการในจิตวิญญาณดี จะมีมโนธรรม คุณธรรม และจริยธรรม จนสามารถควบคุมจิตของตนเองให้มีสมาธิ ใช้ปัญญาในการแสวงหาความรู้ แก่วิญญานด้วยเหตุด้วยผล มีกรอบแนวคิดที่ชัดเจน เพราะมองสรรพสิ่งด้วยกระบวนการแก้ปัญหา มองด้วยความเข้าใจชีวิตและความทุกข์ รู้เหตุรู้ผล ปฏิบัติ

กิจกรรมต่างๆ ด้วยความรู้เท่าถึงการณ์ เพราะรู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น และรู้จักสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี สะท้อนให้เห็นว่า จิตวิญญาณมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานที่ดีและความสำเร็จในอาชีพ

จากผลจากการติดตามการปฏิรูปการศึกษาในรอบ 6 ปี หลังการประกาศใช้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยประเมินจากคุณภาพภายนอกสถานศึกษา 17,562 แห่ง ทั่วประเทศ พบสาเหตุที่มีผลต่อการพัฒนาการศึกษาไทยในระดับผู้ปฏิบัติ คือ ทักษะคิดต่ออาชีพครูที่มีความสำคัญน้อย และถูกดูแลจากคนในสังคม ทำให้ผู้ที่ต้องการเข้ามาเพื่อเป็นครูจริงๆ มีน้อยลงทุกวัน เมื่อไม่มีจิตวิญญาณในการเป็นครูแล้ว การจะสอนให้ได้ประสิทธิภาพดีก็น้อยลงตามความสำคัญ และสิ่งที่ตอกย้ำลงไปอีก คือ ค่าตอบแทนจากอาชีพการเป็นครูนั้นน้อย จนไม่เพียงพอต่อการครองชีพในสังคมปัจจุบัน ทำให้ครูส่วนหนึ่งสนใจที่จะหารายได้เลี้ยงครอบครัวมากกว่าการสอนหนังสือ เช่น การสอนพิเศษ ตั้งใจทำอาชีพเสริมมากกว่า ไม่เพียงเท่านั้น ครูที่เป็นครูด้วยจิตวิญญาณที่เหลือน้อยอยู่แล้ว ยังมีเรื่องของการประเมินผลความก้าวหน้าในอาชีพ โดยเฉพาะการเลื่อนวิทยฐานะไม่ได้วัดจากความสำเร็จของนักเรียน แต่วัดจากผลงานทางวิชาการ ดังนั้นครูบางส่วนจึงสนใจที่จะทำผลงานทางวิชาการมากกว่าการสอนเพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้จริงๆ พนมพงษ์ไพบูลย์ (2543) กล่าวว่า ภาพลักษณ์ของครูในปัจจุบันถูกมองว่าเป็นอาชีพครูไม่ใช่ครูอาชีพ เป็นปัญหาใหญ่ทางการศึกษา และเห็นว่าจิตวิญญาณของความเป็นครูน่าจะมีความสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด เพราะจะเป็นตัวกำหนดให้คนรู้จักหน้าที่ ความรับผิดชอบ ทุ่มเทเสียสละ เพื่อคุณภาพการศึกษาของศิษย์ ครูที่มีจิตวิญญาณคงไม่ประพฤติตนออกนอกกลุ่มนอกทางจนเป็นที่ครหานินทาของผู้อื่น เพราะการทำเช่นนั้นจะเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีให้แก่ศิษย์ ครูที่มีจิตวิญญาณคงต้องรู้จักพัฒนาตน แสวงหาความรู้ใส่ตน เพื่อว่าจะได้ถ่ายทอดความรู้ ความคิด และมีเทคนิคในการส่งเสริม สนับสนุนให้ศิษย์ได้เรียนรู้อย่างกว้างขวางและหลากหลาย ครูที่มีจิตวิญญาณครูย่อมรักใคร่ห่วงใย และมีความปรารถนาดี

ต่อศิษย์ โดยได้สรุปไว้ว่า ต้นตอของการได้ครุฑี ครูที่พึงประสงค์ “ครูอาชีพ” จึงน่าจะอยู่ที่จิตวิญญาณความเป็นครู ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาและพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นในกลุ่มครูผู้ซึ่งเป็นบุคลากรทางการศึกษาที่สำคัญของประเทศ เพื่อให้ครูสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ครูที่พึงประสงค์หรือ “ครูอาชีพ” ได้อย่างแท้จริง ซึ่งในระบบการศึกษาของประเทศไทย พบว่า มีการกล่าวถึงจิตวิญญาณความเป็นครูมาเป็นเวลานาน แต่ก็มีการใช้คำและให้คำนิยามเชิงวิชาการแตกต่างกันไป อาทิ วิญญาณครู จิตวิญญาณครู จิตวิญญาณความเป็นครู (สุนทรอมรวิวัฒน์, 2535; พระธรรมโกศาจารย์, 2538; พะนอมแก้วกำเนิด, 2552) แสดงให้เห็นถึงความไม่เป็นเอกภาพของการใช้คำศัพท์ และการนิยาม ที่ทำให้ไม่สามารถระบุถึงจิตวิญญาณของความเป็นครูที่ชัดเจนได้ และจากการสังเคราะห์งานวิจัย 3 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับจิตวิญญาณความเป็นครูในประเทศไทย ได้แก่ งานวิจัยของณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ (2553) ดุษฎี โยเหลา และคณะ (2553) อาภาจันทร์สกุล และคณะ (2553) พบว่า เป็นการศึกษาในแง่ของกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลที่เป็นบุคลากรในอาชีพครู ร่วมกับกลุ่มผู้บริหารและผู้ทรงคุณวุฒิ และวัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลเป็นไปเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แตกต่างกับการศึกษาครั้งนี้ ทำให้ข้อมูลจากการศึกษานั้นยังไม่เจาะจงที่จะอธิบายถึงจิตวิญญาณของครู โดยเฉพาะซึ่งมีความเป็นนามธรรมสูง ซ้ำซ้อน ลึกซึ้ง และกว้างขวาง ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจ ที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับ “โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ในกลุ่มข้าราชการครูที่ผ่านเกณฑ์การคัดเลือกในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งถือเป็นกลุ่มบุคคลที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นครูที่ดี และเป็นต้นแบบของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู โดยนำวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งเป็นวิธีวิทยาที่มุ่งศึกษาประสบการณ์ชีวิตตามทีบุคคลประสบจริงมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตของบุคคลที่ได้

รับการยอมรับว่าเป็นครูที่ดี และเป็นต้นแบบของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูได้อย่างลึกซึ้ง เพื่อให้ให้เกิดความเข้าใจที่ชัดเจน ทั้งนี้เพื่อนำข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาไปขยายองค์ความรู้จิตวิญญาณความเป็นครู และนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นพื้นฐานในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูในกลุ่มบุคลากรทางการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบททางอาชีพและสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพรรณนาและบรรยายประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของกลุ่มครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู
2. เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาของจิตวิญญาณความเป็นครูของครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแนวปรากฏการณ์วิทยา โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกต (Observation) กับกลุ่มครูในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 3 คน และทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากบุคคลแวดล้อมของผู้ให้ข้อมูลหลัก เช่น นักเรียน เพื่อนร่วมงาน ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ จำนวน 15 คน

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างคำถามในแบบสอบถามปลายเปิด ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 3 ข้อ เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักได้เขียนบรรยายเกี่ยวกับประสบการณ์เบื้องต้นเกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครู หลังจากทำการสร้างแบบสอบถามเสร็จแล้ว ผู้วิจัยส่งแนวคำถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความครบถ้วนครอบคลุมประเด็นในการวิจัย
2. ให้ผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 คนตอบคำถามเบื้องต้น

หลังจากที่ผู้วิจัยได้รับคำตอบแล้ว ผู้วิจัยอ่านบทวน คำตอบที่ได้อย่างละเอียด และสร้างประเด็นคำถามจาก คำตอบ เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก

3. ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในช่วงเดือนตุลาคม- ธันวาคม 2553 ณ สถานที่ปฏิบัติงานของผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้กระบวนการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบผู้สังเกต มีส่วนรวม (Observer as Participant)

4. ทำการวิเคราะห์ข้อมูล โดยประยุกต์แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลของเจอร์จี (Giorgi, 1985) มาใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย โดยดำเนินการเก็บรวบรวม ข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้ จากการวิเคราะห์ข้อมูลในระยะแรกใช้เป็นตัวกำหนด ทิศทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งต่อไป และใช้เป็น ข้อมูลในการแก้ไขปรับปรุงหรือกำหนดประเด็นคำถาม ย่อยของการวิจัยเพิ่มเติม โดยมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ 4 ขั้น ดังนี้

4.1 อ่านข้อมูลจากการถอดเทปคำสัมภาษณ์ และการเขียนพรรณนาของผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดเพื่อให้ เข้าใจภาพรวมของข้อมูลก่อน โดยขจัดอคติและการ ตัดสินล่วงหน้า ทำความเข้าใจความหมายผ่านการเขียน พรรณนามีจุดมุ่งหมายเพื่อเข้าใจ มองเห็นภาพรวมๆ ของประสบการณ์การทำงานของผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ละราย

4.2 อ่านซ้ำเก็บรายละเอียดมีจุดมุ่งหมาย เพื่อจำแนกหน่วยของข้อมูลที่มีความหมาย (Meaning Units) โดยกำหนดหลักในการจำแนกหน่วยของข้อมูล คือ หน่วยของข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ จิต สังคม หรือ พฤติกรรม ที่เกี่ยวข้องประสบการณ์การเป็นครูผู้มี จิตวิญญาณความเป็นครูของผู้ให้ข้อมูลหลัก และสร้าง หน่วยของข้อมูลที่มีความหมายโดยไม่ระบุคำจำกัดความ ไว้ล่วงหน้า

4.3 แปลงหน่วยข้อมูลที่มีความหมายให้ เป็นแก่นของประสบการณ์ทางจิตวิทยาและพฤติกรรม ศาสตร์ ผ่านการเปลี่ยนแปลงกรอบอ้างอิง (Frame Reflection) และการใช้จินตนาการ (Imaginative Variation) คิดทบทวนจากการใช้มุมมองที่หลากหลาย เพื่อเข้าใจความหมายที่เป็นคำอธิบายแก่นของ ปรัชญาการณ กัลั่นกรองให้เหลือเฉพาะที่เป็นแก่น

ตรวจสอบความสอดคล้องในการแปลงหน่วยความหมาย กับผู้วิจัยท่านอื่นที่มีประสบการณ์วิจัยด้านจิตวิญญาณ 1 คน ทำจนครบทั้ง 3 ราย และทำการจัดหน่วยของ ข้อมูลที่สอดคล้องจากผู้ให้ข้อมูลทั้ง 3 ราย ให้เข้าหมวด หมู่สร้างเป็นข้อสรุปในชุดย่อย โดยนำเอาวิธีการ วิเคราะห์แก่นสาระ (Thematic Analysis) เข้ามาช่วย ในการจัดกลุ่มและจำแนกข้อสรุปเป็นชุดย่อย

4.4 วิเคราะห์ข้อมูลใน 3 ขั้นตอนข้างต้น จนครบ และสังเคราะห์ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ ในขั้นตอนที่ 3 ทั้งหมด โดยนำเอาหลักการลำดับเวลา (Time-series Analysis) มาจัดแบ่งเวลาออกเป็นช่วง เพื่อทำให้มองเห็นแบบแผนโครงสร้าง และเงื่อนไข ที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมในแต่ละช่วง (เบญจายอดดำเนิน-แอ็ดติง และกาญจนา ตั้งชลทิพย์, 2552)

ผลการวิจัยและอภิปรายผล

ข้อค้นพบสำคัญที่ได้จากการศึกษาประสบการณ์ การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูของครูต้นแบบ ในครั้งนี้ เป็นข้อค้นพบภายใต้กรอบแนวคิดการศึกษา ปรัชญาการณวิทย์มาตงตอบคำถามการวิจัยทั้งหมดตามที่ กำหนด ซึ่งผลจากการศึกษาประสบการณ์การเป็นครูผู้มี จิตวิญญาณความเป็นครูของครูที่ได้รับรางวัลโนโครงการ ครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู โดยข้อค้นพบ จากการศึกษาดูวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังนี้

1. ผลจากการศึกษาพบว่า “การเป็นครูผู้มี จิตวิญญาณความเป็นครู” หมายถึง การที่บุคคลมีความ ตระหนักรู้ในความเป็นครู ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความ เป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และปฏิบัติ ต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา อธิบายในแต่ละ ประเด็น ดังนี้

1.1 ตระหนักรู้ในความเป็นครู คือ สภาวะที่ เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความคิด และความปรารถนาที่ครู มีต่ออาชีพครูของตนเอง ซึ่งส่งผลให้เกิดความรู้สึก การรับรู้ การแสดงออกถึงความรับผิดชอบต่ออาชีพครู เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและการกระทำของ ตัวเองเกี่ยวกับการเป็นครู ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ได้แก่ มองเห็นคุณค่าในอาชีพครู มีความเชื่อ เกี่ยวกับอาชีพครู และเป็นครูตลอดเวลา

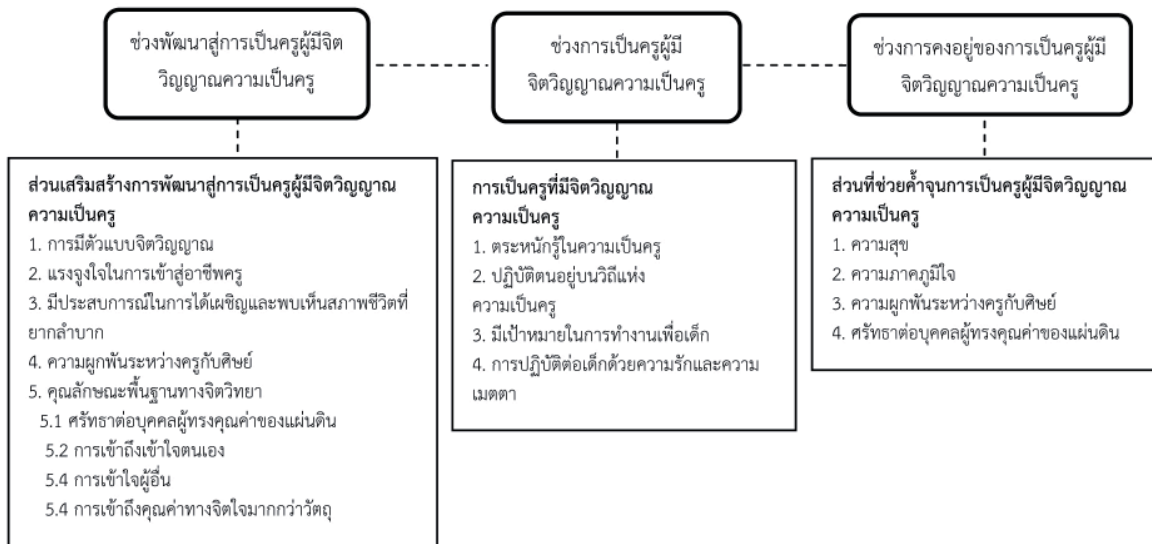

1.2 ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู คือ การกระทำหรือการแสดงออกที่อยู่ในแนวทางที่ดีที่ครูควรปฏิบัติ ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ได้แก่ วางตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ถ่ายทอดความรู้ที่มีโดยไม่ปิดบัง และพัฒนาตนเอง

1.3 มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก คือ การตระหนักรู้เป้าหมายในการทำงานของตนเอง และใช้เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินให้บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ ประกอบด้วยประเด็นย่อย 6 ประเด็น ได้แก่ หัวใจในการทำงานอยู่ที่ลูกศิษย์ ความมุ่งมั่นทำงานเพื่อเด็ก ทำงานด้วยความต้องการจากภายใน มีพลังในการทำงาน เชื่อในความสามารถและเปิดโอกาสให้เด็กได้พัฒนา และการให้ความสำคัญกับการปลูกจิตสำนึกที่ดี

1.4 การปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา คือ ในมิติของพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ประกอบด้วยประเด็นย่อย 5 ด้าน คือ แสดงความรักและความเมตตาต่อเด็ก สังเกตและเอาใจใส่เด็ก ใช้เหตุผลในการลงโทษเด็ก ยึดหลักเสมอภาค และปฏิบัติต่อเด็กอย่างเท่าเทียม

2. ผลจากการศึกษาพบว่า โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ทั้ง 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ซึ่งสะท้อนกระบวนการพัฒนาการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 โครงสร้างของประสบการณ์การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

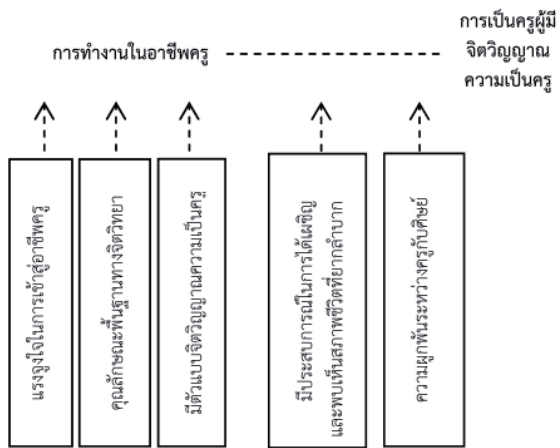
จากภาพประกอบ 1 แสดงให้เห็นถึง โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ที่ของครู ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ช่วง โดยในแต่ละช่วงจะมีประเด็นประกอบ ดังนี้

2.1 ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ ระยะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางจิตและพฤติกรรมจากการทำงานในอาชีพครูไปสู่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู จากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มของข้อมูลที่เป็นมูลเหตุที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงเรียกว่า “ส่วนที่เสริมสร้างการพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณ

ความเป็นครู” ของผู้ให้ข้อมูล 5 ประเด็น ได้แก่ การมีตัวแบบจิตวิญญาณความเป็นครู แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครู มีประสบการณ์การได้เผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา

ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูนี้ เกิดจากการที่ผู้ให้ข้อมูลมีแรงจูงใจที่ผลักดันให้เข้าสู่อาชีพครู (เป้าหมายเดิม) โดยผู้ให้ข้อมูลมีคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา ได้แก่ ศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน การเข้าถึงเข้าใจตนเอง การเข้าใจผู้อื่น และการเข้าถึงคุณค่าทางจิตใจมากกว่าวัตถุ การมี

ตัวแบบจิตวิญญาณ และการมีความสัมพันธ์ที่ีระหว่างครูกับศิษย์ ประกอบกับมีประสบการณ์ในการได้เผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบากเป็นเงื่อนไขกระตุ้นที่ทำให้ครูผู้ให้ข้อมูลเกิดการรับรู้ต่อคุณค่าการทำงานในอาชีพครู (ตระหนักรู้ในความเป็นครู) และเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการทำงานจากเดิมที่ตนเองตั้งไว้ไปสู่เป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก ซึ่งนำการเรียนรู้คุณค่าและการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายดังกล่าวมาสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานของผู้ให้ข้อมูลจากเดิมที่ทำงานในอาชีพครูพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ดังภาพประกอบ 2

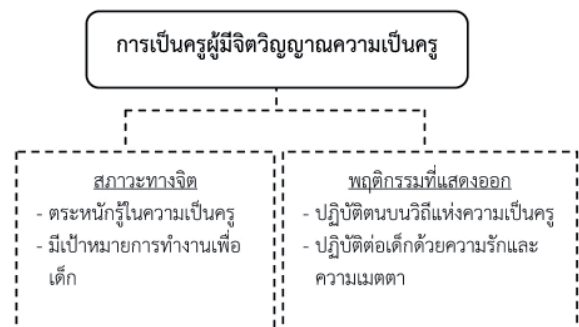

ภาพประกอบ 2 ช่วงพัฒนาสู่การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

จากข้อค้นพบของการศึกษาพบว่า กระบวนการเปลี่ยนแปลงเป้าหมายจากแรงจูงใจเดิมที่ผลักดันให้เข้าสู่อาชีพครูของผู้ให้ข้อมูลไปสู่การมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็กและการตระหนักรู้ในความเป็นครูนั้น สอดคล้องผลการศึกษาของ อาภา จันทรสกุล (2553) ที่พูดถึงลำดับการเปลี่ยนขั้นของการพัฒนาจิตวิญญาณขั้นต้น (การที่บุคคลมีเป้าหมายมีคุณค่าของชีวิต คือประโยชน์ตน) ไปสู่การพัฒนาจิตวิญญาณขั้นเชื่อมต่อ (การที่บุคคลมีความมั่นใจในคุณค่าของชีวิตว่ามีประโยชน์ต่อผู้อื่น) และคำอธิบายลักษณะของกรอบแนวความคิดจิตวิญญาณแบบออตทิภาวะมีแก่นอยู่ที่การก้าวพ้นตัวตนอย่างต่อเนื่อง โดยการก้าวพ้นตัวตนเป็นการแปลงสิ่งที่เคยมีเพียงความหมายกลายเป็นสิ่งที่มีความหมาย

สำหรับบุคคล ซึ่งเป็นข้อมูลจากการสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการในระบบสุขภาพ ในกรอบแนวคิดเรื่องสุขภาวะด้านจิตวิญญาณของ ปกรณ์สิงห์สุริยา (2552)

2.2 ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู คือ การเกิดสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู เป็นครูขึ้นภายในตัวบุคคลจากการศึกษาพบข้อสรุปสำคัญที่แสดงถึง “การเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู” ของผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ ตระหนักรู้ในความเป็นครู ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครูมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา เมื่อพิจารณาความเชื่อมโยงกันของประเด็นทั้ง 4 ประเด็น สามารถจำแนกเป็น 2 มิติ ได้แก่ มิติที่เป็นสภาวะทางจิต และมิติที่เป็นพฤติกรรม โดยในแต่ละส่วนย่อยมีผลเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน ดังภาพประกอบ 3

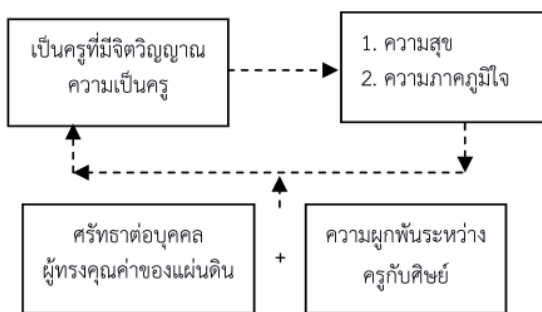
ภาพประกอบ 3 ช่วงการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู

เด็กด้วยความรักและความเมตตา การมีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติตนบนวิถีแห่งความเป็นครู มีความสอดคล้องกับผลการศึกษาวิจัยเรื่องจิตวิญญาณความเป็นครูในอดีตค่อนข้างสูง (ณัฐภรณ์ หลาวทอง และปิยะวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ, 2553; ดุษฎี โยเหลา และคณะ, 2553; Kernochan, McCormick & White, 2007) ยกเว้นในประเด็นย่อยด้านความตระหนักรู้ในความเป็นครูนั้น พบว่า มีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่นๆ ค่อนข้างน้อย ทั้งนี้เนื่องจากการ

ตระหนักรู้ในความเป็นครูนั่นเป็นคุณลักษณะภายในหรือพฤติกรรมเชิงภาวะสันนิษฐาน (Hypothetical Construct) ที่ไม่สามารถวัดได้โดยตรงต้องทำการวัดด้วยการสังเกตผ่านการแสดงออกทางด้านอารมณ์และความคิดของผู้ให้ข้อมูล

2.3 ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุ คือ ระยะเวลาที่สภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุคงอยู่ในตัวบุคคล ซึ่งจากผลของการศึกษาพบว่า ผลจากกลุ่มของข้อมูลที่เป็นมูลเหตุที่เกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของสภาวะทางจิตและพฤติกรรมของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุ เรียกว่า “ส่วนที่ช่วยค้ำจุนการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุ” ของผู้ให้ข้อมูล 4 ประเด็น ได้แก่ ความสุข ความภาคภูมิใจ ความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ และศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน

ช่วงการคงอยู่ของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุนี้ เกิดจากการที่ผู้ให้ข้อมูล ได้ทำงานโดยการแสดงออกถึงการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุ ได้แก่ ปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครุ และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา แล้วได้รับการกระตุ้นจากผลของการกระทำดังกล่าว ได้แก่ ความสุข ความภาคภูมิใจ และความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์ประกอบกับการที่ผู้ให้ข้อมูลมีศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดินเป็นพื้นฐาน ทำให้เกิดแรงสนับสนุนทางด้านจิตใจ (Psychological Sense of Support) ต่อการดำรงอยู่ในบทบาทของครุ และการคงอยู่ของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุ ดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 3 การดำรงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครุ

จากการมีจิตวิญญาณความเป็นครุของผู้ให้ข้อมูล สร้างให้เกิดการรับรู้ต่อผลของความสุขและความภาคภูมิใจ ถือเป็นผลลัพธ์ทางบวก (Positive Reinforcement) ที่ส่งกลับมายังตัวผู้วิจัยในลักษณะของการเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าในอาชีพ และการมีกำลังใจในการทำงานจึงทำให้เกิดการเรียนรู้ถึงพฤติกรรมการทำงานของตนเองนั้นว่ามีประโยชน์ ประกอบกับความยึดมั่นศรัทธาต่อบุคคลผู้ทรงคุณค่าของแผ่นดิน ส่งผลต่อการเกิดแสดงออกถึงการทำงานแบบมีจิตวิญญาณความเป็นครุอย่างต่อเนื่อง หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การดำรงอยู่ของจิตวิญญาณความเป็นครุในตัวผู้ให้ข้อมูลนั่นเอง ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวมีความสอดคล้องกับผลการศึกษางานของนางเยาว์ มงคลอิทธิเวช และคณะ (2552) ได้กล่าวถึง ประเด็นของความรู้สึกเชิงบวกจากการได้รับรางวัลหรือการตอบแทนในรูปแบบต่างๆ จะช่วยสร้างให้เกิดแรงบันดาลใจอย่างไม่สิ้นในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข จึงกล่าวได้ว่าจากการได้รับความสุขใจและความภาคภูมิใจส่งผลสะท้อนกลับในรูปของกำลังใจในการทำงานของผู้ให้ข้อมูล

ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษา “จิตวิญญาณความเป็นครุ” ในงานวิจัยนี้ ดำเนินไปในกรอบปรากฏการณ์วิทยาซึ่งมุ่งแสวงหาโครงสร้างอันเป็นสาระของประสบการณ์ ดังนั้น “จิตวิญญาณความเป็นครุ” ในที่นี้ จึงมีความหมายเชิงรูปธรรมในฐานะประสบการณ์ ได้แก่ ประสบการณ์ของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณ

ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจการให้ความหมายของจิตวิญญาณความเป็นครุ และการค้นหาแก่นสาระของประสบการณ์การเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุ ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้

1. โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครุผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครุ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้

เกิดจากการตีความความคิด ความรู้สึก พฤติกรรมของครูที่เป็นครูต้นแบบ (ครูที่ได้รับรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู) ได้ถอดรูปแบบของพฤติกรรมการทำงาน ครูที่แสดงถึงการมีจิตวิญญาณความเป็นครู (รูปแบบของการปฏิบัติงานสำหรับครูมืออาชีพ) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อบุคลากรในสายการศึกษาที่เริ่มเข้ามาปฏิบัติงาน เพื่อที่จะได้เรียนรู้แนวทางการทำงานครูที่ดี และนำไปใช้ในการทำงานจริง

2. จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครู ทำให้อธิบายจิตวิญญาณความเป็นครูในลักษณะที่เป็นรูปธรรมได้มากขึ้น จึงสามารถจะนำข้อค้นพบดังกล่าวไปใช้ในปรับปรุงหลักเกณฑ์การคัดเลือกในโครงการตามรอยเกียรติยศครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนของจิตวิญญาณความเป็นครูเพื่อให้สามารถการระบุดคุณสมบัติของการคัดเลือกให้ชัดเจน

3. จากการศึกษาพบว่า แรงจูงใจในการเข้าสู่อาชีพครูนั้น มีส่วนสำคัญที่จะช่วยสร้างประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับจิตวิญญาณความเป็นครูได้ ดังนั้นสถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตบุคลากรทางการศึกษาควรทำการพัฒนาทางวิชาการควบคู่ไปกับการสร้างแรงจูงใจให้กับนิสิตนักศึกษาที่อยู่ในสาขาการศึกษาให้เกิดแรงจูงใจที่จะเข้าสู่อาชีพครู

4. จากผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยา 4 ด้าน ซึ่งเป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครู ในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาสถาบันทางการศึกษาคำนี้ถึงการพัฒนาคุณลักษณะพื้นฐานทางจิตวิทยาทั้ง 4 ด้านควบคู่ไปกับการพัฒนาทางวิชาการ

5. จากผลการวิจัยพบว่า การรับรู้ที่มีต่อตัวแบบของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูมีส่วนสำคัญในการสร้างการเรียนรู้พฤติกรรมการทำงานของครูที่ดี และสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตบุคลากรทางการศึกษา ควรให้ความสำคัญกับครูต้นแบบ สร้างการรับรู้เกี่ยวกับการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูให้ออกสู่สังคม เช่น การประชาสัมพันธ์ผลงาน การเชิดชูเกียรติ ทำการ

ประชาสัมพันธ์ในวงกว้างและต่อเนื่องเพื่อเป็นการกระตุ้นให้สังคมเห็นคุณค่าของอาชีพครู ให้นิสิตนักศึกษาที่อยู่ในสายการศึกษาได้มีโอกาสรับการถ่ายทอดและเรียนรู้ประสบการณ์จากครูต้นแบบอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานเร่งสร้าง และพัฒนาต้นแบบของครูที่มีจิตวิญญาณความเป็นครูให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกระดับเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีและใกล้ชิดกับตัวเด็ก

6. จากการศึกษาพบว่า การมีประสบการณ์ การเผชิญและพบเห็นสภาพชีวิตที่ยากลำบาก มีส่วนช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการตระหนักรู้ในความเป็นครูให้เกิดขึ้น สถาบันการศึกษาที่ทำหน้าที่ผลิตบุคลากรทางการศึกษาจึงควรมีการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้มีโอกาสได้เรียนรู้และสัมผัสกับสภาพชีวิตที่ยากลำบาก ได้แก่ กิจกรรมค่ายจิตอาสา กิจกรรมการฝึกสอนในพื้นที่ทุรกันดาร ซึ่งควรจะมีมากกว่า 1 ครั้ง โดยเน้นให้ผู้เรียนนำเอาความรู้ที่ตนเองมีไปใช้ประโยชน์ในการให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าใจ เกิดความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เกิดการเรียนรู้ถึงคุณค่าของอาชีพครูที่ยังประโยชน์แก่ผู้อื่น ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักรู้ในความเป็นครู ให้กับนิสิตนักศึกษาที่จะเป็นบุคลากรทางการศึกษาในอนาคต

7. จากการศึกษาพบว่า การตระหนักรู้ในความเป็นครูเป็นองค์ประกอบสำคัญของจิตวิญญาณความเป็นครูซึ่งอยู่ภายใน เป็นคุณลักษณะที่เป็นต้นทางที่เกิดก่อนและมีผลกับการปฏิบัติตนอยู่บนวิถีแห่งความเป็นครู มีเป้าหมายในการทำงานเพื่อเด็ก และการปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา ดังนั้นหน่วยงานของรัฐควรเร่งการพัฒนาความตระหนักรู้ในความเป็นครูให้กับครูผู้สอน ด้วยการพยายามสร้างให้บุคลากรครูสามารถมองเห็นคุณค่าในอาชีพครู ปลุกฝังความคิดและความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพครูในเชิงบวก เป็นต้น

8. จากการศึกษาพบว่า การตั้งเป้าหมายการทำงานในการทำงานของครูอย่างชัดเจนจะส่งผลไปสู่อะไรก็ตามที่มุ่งมั่นต่อเป้าหมาย และปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความเมตตา ช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้น ดังนั้นการที่จะพัฒนาให้ครูผู้สอนมีการวาง เป้าหมายในการทำงานที่เด็กนั้น มิใช่เป็นเพียง

แต่การทำหลักสูตรฝึกอบรมครูเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงบริบทที่แวดล้อมตัวครูอีกด้วย จากการศึกษาผู้ให้ข้อมูลหลักต่างให้ความเห็นว่า การพัฒนาระบบสวัสดิการให้เพียงพอที่มีความสำคัญกับการลดความวิตกกังวลต่อสถานะทางเศรษฐกิจของตัวครู จะทำให้ครูสามารถกำหนดเป้าหมายการทำงานจากตนเองมาสู่เด็ก และทำให้สามารถทุ่มเทกับการทำงานในหน้าที่ได้

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเฉพาะกับกลุ่มครูที่ได้รับการเสนอชื่อในรางวัลในโครงการครูผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณครู ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับจิตวิญญาณครูในครั้งต่อไปควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาไปยังกลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ขึ้น และมีลักษณะ รวมทั้งบริบทของการปฏิบัติงานที่แตกต่างเพิ่มเติม เช่น กลุ่มครูการศึกษาพิเศษ กลุ่มครูในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มครูอาสาที่ไม่ได้สังกัดในหน่วยงานของรัฐบาล หรือผู้ที่เป็นอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา หรือบุคลากรทางการศึกษาในสายบริหาร เป็นต้น เพื่อยืนยันหรือปฏิเสธข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษาให้เกิดการต่อยอดองค์ความรู้ด้านจิตวิญญาณความเป็นครูเพิ่มมากขึ้น

2. ในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ปรัชญาการณวิद्याเชิงประจักษ์ และใช้วิธีการวิเคราะห์ตามแนว

Amedeo Giorgi และ Thematic Analysis โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามบรรยายประสบการณ์และการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นหลักในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ดังนั้นในการศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครูต่อไปควรทำการศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิทยาที่แตกต่างออกไป ซึ่งอาจจะได้ข้อค้นพบในมุมมองที่แตกต่าง หรืออาจจะทำการศึกษาแนวทางของวิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อการวิเคราะห์สาเหตุและผลเพื่อยืนยันผลจากการศึกษาในครั้งนี้

3. การศึกษาครั้งนี้ได้ทำการศึกษาวิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งบรรยายและพรรณนาประสบการณ์ในการศึกษาจิตวิญญาณความเป็นครู ในการศึกษาครั้งต่อไปควรทำการ ศึกษาในเชิงของการวัดและพัฒนาเครื่องมือประเมิน รวมถึงการศึกษาในเชิงการสร้างกิจกรรมเพื่อพัฒนาจิตวิญญาณความเป็นครูในกลุ่มบุคลากรสายการศึกษา

4. การศึกษาครั้งนี้มุ่งที่บรรยายและพรรณนาประสบการณ์ของการเป็นครูผู้มีจิตวิญญาณความเป็นครูในการศึกษาครั้งต่อไปจึงควรทำการศึกษาในลักษณะของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นข้อค้นพบต่างๆ ซึ่ง จะสามารถขยายองค์ความรู้ของจิตวิญญาณไปในเชิงการพัฒนา และควรมีการศึกษาในลักษณะของการย้อนทิศทางหรือการถดถอยของจิตวิญญาณความเป็นครู

เอกสารอ้างอิง

- โกศล ช่อผกา. (2542). *พุทธกระบวนทัศน์เชิงนิเวศวิทยา แนวลึก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ณัฐภรณ์ หลาวทอง และ ปิยวรรณ วิเศษสุวรรณภูมิ. (2553). *การพัฒนาแบบวัดจิตวิญญาณความเป็นครู*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ดุขฎิ โยเหลา ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร ประทีป จินนี และ คณะ. (2553). *การสร้างเครื่องมือประเมินและตัวชี้วัดระดับการพัฒนาจิตวิญญาณสำหรับบุคลากรด้านสาธารณสุข*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- _____ . (2553). *การกำหนดความหมาย และการสร้างดัชนี ร่างเครื่องมือวัดและประเมินจิตวิญญาณสำหรับบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- นันทนา น้ำฝน. (2536). *องค์ประกอบบางประการที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์เชิงวิชาชีพของนักศึกษายาบาล*. ปริญญาโท การศึกษามหาบัณฑิต สาขาบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นงเยาว์ มงคลอิทธิเวช คณิงนิจ ไชยลังการณ ลินจง โปธิบาล และจิตราวดี จิตจันทร์. (2552). *การสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าความสำเร็จของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ: พัฒนาการทางจิตวิญญาณและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง*. เชียงใหม่: โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่และแผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกัจ และกาญจนา ตั้งชลทิพย์. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ: การจัดการข้อมูล การตีความ และการหาความหมาย*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ปกรณ์ สิงห์สุริยา. (2552). *การสังเคราะห์ความรู้ทางด้านการพัฒนาจิตปัญญา (วิญญาณ) จากเรื่องเล่าเรื่องความสำเร็จของผู้ให้บริการและผู้รับบริการในระบบสุขภาพ : กรอบแนวคิดเรื่องสุขภาวะด้านจิตวิญญาณ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- ประเวศ วะสี. (2547). *ธรรมชาติของสรรพสิ่ง: การเข้าถึงความจริงทั้งหมด*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2543). *ครูอาชีพ: บันทึกปลัดกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่สอง*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2553 จาก <http://www.moe.go.th/web-panom/article-panom/book-panom02.htm>
- พนอม แก้วกำเนิด. (2552). *จิตวิญญาณของความเป็นครู*. สืบค้นเมื่อ 22 มกราคม 2553, จาก <http://gotoknow.org/blog/b-teachermind/259446>.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2538). *วิญญาณของความเป็นครู ในคำของครู วิญญาณของความเป็นครู*. หน้า 37-66. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.
- พาริดา อิบราฮิม. (2534). *เรื่องของจิตวิญญาณ ในการพยาบาลในมิติจิตวิญญาณ*. อรุณทิพย์ วีระฉัตร. บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- สุมน ออมรวีวัฒน์. (2535). *สมบัติพิพม์ของการศึกษาไทย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อาภา จันทรสกุล และคณะ. (2553). *การพัฒนาจิตวิญญาณเกิดในครูและผู้บริหารที่มีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- Giorgi, A. (1985). *Phenomenology and Psychological Research*. Pittsburgh, Pennsylvania: Duquesne University Press.
- Kernochan, R. A., McCormick, D. W., and White, J. A. (2007). Spirituality and the management teacher: Reflections of three Buddhists on compassion, mindfulness, and selflessness in the classroom. *Journal of Management Inquiry*, 16(1), 61-75.
- Walz, R. G. (1992). *Student self – esteem. A vital element of school success*. Vol.1. Michigan: Counseling and Personal Services.